
Beogradska defektološka škola –
Belgrade School of Special Education
and Rehabilitation
Vol. 24, No. 2 (2018), str. 57-79

UDK 343.85:343.81(497.11)
343.261-052
Originalni naučni rad – Empirical studies
Primljen – Received: 22.5.2018.
Prihvaćen – Accepted: 14.7.2018.

Disciplinski prestupi osuđenih lica u penalnim ustanovama

Nikola PETKOVIĆ^{1,*}, Zoran PAVLOVIĆ², Ljiljana STEVKOVIĆ³

¹Klinikverbund Südwest, Leoberg, Nemačka

²Pokrajinski ombudsman, Novi Sad, Srbija

³Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Bezbednost u zatvorima predstavlja značajan izazov za profesionalce u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija. Nasilje unutar osuđeničkog kolektiva, nasilje prema službenim licima, zloupotreba supstanci i drugi oblici nepoštovanja pravila kućnog reda neki su od primera heterogene fenomenologije disciplinskih prestupa u penalnim ustanovama. S obzirom na važnost date pojave, predmet ovog rada predstavljaju upravo disciplinski prestupi lica na izdržavanju kazne, dok se kao cilj rada definiše utvrđivanje fenomenologije i rizičnih faktora koji se dovode u vezu sa učestalošću ove vrste bezbednosnih problema. U radu su, pored kritičkog osvrta na relevantne odredbe Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, predstavljeni i rezultati istraživanja sprovedenog u Okružnom zatvoru u Novom Sadu koje je obuhvatilo sve pokrenute disciplinske postupke pokrenute tokom 2015.godine u navedenoj ustanovi. Dobijeni rezultati upućuju na značaj zloupotrebe droga i povratnišvo kao faktore rizika vršenja disciplinskih prestupa, kao i neefikasnost pod/zakon-skih normi u preventivnom i korektivnom smislu.

Ključne reči: disciplinski prestupi, zatvor, kazna, prevencija

---

* Nikola Petković, nikola82petkovic@yahoo.com

Uvod

Problem kontrole ponašanja, te preveniranja disciplinskih prestupa osuđenih lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora postavljaju se kao značajan izazov za profesionalce u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija (Worrall & Morris, 2012; Morris & Worrall, 2014; Steiner & Wooldredge, 2013; Marić & Radoman, 2001; Bottoms, 1999). Dati segment opterećenja nameće se važnim kako sa aspekta bezbednosti, tako i u kontekstu uspostavljanja povoljnog osnova implementacije programa postupanja, odnosno vaspitne korekcije osuđenih (Jovanić, 2010). Pored toga, Krivični zakonik (Sl. glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014) u odredbama koje se tiču uslovnog otpusta predviđa disciplinsko kažnjavanje kao kriterijum zakonskog isključenja mogućnosti dodele pomenutog instituta, a što nosi važne krivičnomaterijalne implikacije.

Poštujući važnost predstavljenog okvira, isti je predmet tek malog broja naučnih radova domaćih autora. Tako posmatrano u segmentu novijih doprinosa nešto značajniji osvrt na ovu temu daju Jovanić (2014) i Gvozden (2016), odnosno Pavlović i saradnici (Pavlović, Radenković, & Petković, 2016). Pomenuti autori mišljenja su da bezbednost u penalnim ustanovama predstavlja važan problem (Pavlović & Radojković, 2016), kao i da postojeći normativni mehanizmi pružaju samo ograničene mogućnosti prevencije i intervencije.

Upravo u tom smislu, u ovom radu je predstavljena parcijalna analiza zakonskog okvira, a koji se tiče pravila ponašanja i disciplinskih prestupa lica na izdržavanju kazne zatvora, odnosno predviđenih sankcija. Nadalje, u radu će biti predstavljeni rezultati istraživanja sprovedenog u Okružnom zatvoru u Novom Sadu, a koje je za cilj imalo fenomenološku analizu datih oblika prestupa osuđenih lica, utvrđivanje politike izricanja disciplinskih sankcija, te utvrđivanje činilaca koji se dovode u etiološku vezu sa disciplinskim prestupima. U zaključku, na bazi dobijenih rezultata, pokušaće se formulisati *de lege ferenda* predlozi izmena zakonske i podzakonske regulative u datom kontekstu.

Disciplinski prestupi i normativni okvir regulative

Pravni okvir kojim se regulišu pravila ponašanja lica na izdržavanju kazne zatvora regulisan je kako na zakonskom, tako i na podzakonskom nivou. Ovo se pri tome odnosi na relevantne odredbe Zakona o izvršenju krivičnih sankcija – ZIKS (Službeni glasnik RS, br. 55/2014), Pravilnika o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora (Službeni glasnik RS, br. 110/2014), Pravilnika o tretmanu, programu postupanja, rasvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica (Službeni glasnik RS, br. 66/2015), Pravilnika o disciplinskom postupku prema osuđenim licima (Službeni glasnik RS, br. 79/2014), kao i Pravilnika o merama za održavanje reda i bezbednosti u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija (Službeni glasnik RS, br. 79/2014).

Vodeći se relevantnim odredbama ZIKS-a, u VIII glavi ovog zakona specifikovani su disciplinski prestupi, mere, postupak i materijalna odgovornost osuđenog. Naime, u članu 156 datog zakona predviđa se da su disciplinski prestupi teže i lakše povrede pravila reda i bezbednosti, kao i povrede drugih pravila ponašanja osuđenog. Pri tome, istim članom zakonodavac predviđa da će se, shodno odredbama Krivičnog zakonika, disciplinski kazniti osuđeni koji za vreme izvršenja kazne zatvora učine krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U navedenom segmentu, ZIKS predviđa 23 teža i 21 lakši disciplinski prestup. Takođe, članom 159 ZIKS-a predviđa se i pet različitih disciplinskih mera koje se mogu izreći osuđenom. Tako se ukor može izreći prema onim osuđenima kada se zbog prirode učinjenog prestupa nalazi opravdanim da se isti treba samo upozoriti. Ipak, ukoliko se proceni da se navedenim ne može postići svrha disciplinske mere, zakonodavac predviđa i mogućnost ograničenja ili zabrane primanja paketa do tri meseca, oduzimanje dodeljenih proširenih prava i pogodnosti iz člana 129 st.1 i 2 ZIKS-a do tri meseca, ograničenje ili zabrana raspolaganja novcem u zavodu do tri meseca, te upućivanje u samicu u slobodno vreme ili tokom celog dana i noći.

U procesnom smislu, članom 168 ZIKS-a predviđa se da postupak za teže disciplinske prestupe vodi tročlana disciplinska komisija, dok je nadležnost za vođenje postupaka i donošenje odluka u kontekstu lakših prestupa poverena upravniku zavoda ili licu koje on odredi.

Kada je u pitanju predlog za pokretanje disciplinskog postupka, isti se podnosi u roku od 48 časova od saznanja za učinjeni prestup, osim u slučaju da istek navedenog roka pada u neradne dane. Sam postupak usvaja

praktično osnovne principe klasičnog krivičnog postupka, pri čemu se članom 170 ZIKS-a navodi da se osuđeni protiv koga se vodi disciplinski postupak obavezno saslušava, uz izvođenje drugih dokaza i proveru navoda.

Nadalje, sa ciljem zaštite prava osuđenog istom se pruža mogućnost stručne pravne pomoći, a o čemu se osuđeni pismeno obaveštava prilikom uručivanja predloga o pokretanju disciplinskog postupka.

Sam postupak okončava se rešenjem, a na koje se može izjaviti žalba, bez mogućnosti suspenzivnog dejstva. Kao prva žalbena instanca postavlja se sudija za izvršenje, koji donosi odluku u roku od tri dana od dana prijema žalbe.

U pogledu primene opštih pravnih instituta valja napomenuti da se za disciplinske prestupe mora primeniti pravilo *ne bis in idem*, odnosno da se za isti prestup ne može primeniti više puta neka disciplinska mera. Takođe, sve zakonom predviđene sankcije, osim ukora, mogu se uslovno odložiti, dok se za sticaj prestupa izriče jedinstvena disciplinska mera, a na osnovu težine prestupa i drugih okolnosti koje utiču na izricanje mere.

Valja istaći i da se disciplinske mere ne mogu izreći, niti se izrečene mere mogu izvršiti ako je nastupila zastara. Tako se dati period određuje ukoliko je od učinjenog prestupa proteklo više od jedne godine. Konačno, članom 175 ZIKS-a predviđa se i da disciplinske mere koje su upisane u odgovarajuću evidenciju bivaju brisane ukoliko se osuđenom ne izrekne nova disciplinska mera u roku od godinu dana od dana izrečene mere za lakše prestupe. Odnosno, ukoliko se govori o težem prestupu, navedeni period je zakonom određen na tri godine.

Iz navedenog se može konstatovati da je zakonodavac je predvideo dosta precizan normativni okvir kada su u pitanju disciplinski prestupi osuđenih lica. Ovo se najpre odnosi na procesne aspekte, a koji uz poštovanje prezumpcije nevinosti, maksimalno štite prava osuđenih. Ono što je problematično je materijalni okvir, odnosno segment predviđenih disciplinskih mera koje se mogu izreći osuđenima.

Naime, polazeći od rezultata istraživanja Gvozdena (2016) koje je sprovedeno na uzroku od 120 osuđenih lica u Okružnom zatvoru u Novom Sadu, zapaža se da praktično svi osuđenici ocenjuju zakonom predviđene mere kao neefektivne u kontekstu kontrole ponašanja i osiguravanja bezbednosti. Tek kada je u pitanju izricanje mere upućivanja u samicu, na petostepenoj Likertovoj skali uzorkom obuhvaćeni osuđenici, efektivnost date mere ocenjuju na nivou od 3,02.

Slično, zapaža se da osuđenici vrlo lako zaobilaze postavljena ograničenja koja su obuhvaćena izrečenim disciplinskim merama (Pavlović & sar., 2016). Ovo se naročito odnosi na mere zabrane prijema paketa ili zabrane raspolaganja novcem. Slični zaključci odnose se i na izvršenje mere upućivanja u samicu, a koja predstavlja najtežu disciplinsku meru. Naime, prilično liberalan model izvršenja, danas u pojedinim zatvorima vodi tome da se samica opaža od strane osuđenih, kao vid komoditeta i odmora od preopterećenih kapaciteta zajedničkog smeštaja.

Pored toga, treba istaći da Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, a u segmentu koji se tiče disciplinskih prestupa, nije u potpunosti usklađen sa Krivičnim zakonikom. Naime, dok ZIKS razlikuje teže i lakše presteupe, navedena distinkcija nije načinjena i na nivo krivičnomaterijalnog zakonodavstva, a što nosi neopravdana opterećenja prilikom podnošenja molbi za uslovni otpust.

Konačno, s obzirom da se u okružnim zatvorima izdržavaju kazne kratkog trajanja, mora se napomenuti specifičnost kontrole ponašanja osuđenih u datom vremenskom okviru. Ovo se naročito odnosi na one slučajeve u kojima su osuđeni određeni, a često značajan, deo kazne proveli u pritvoru, gde nakon boravka u Prijemnom odeljenju, provode samo kratak period u okviru Programa postupanja. U tom smislu, s obzirom na vreme koje lica provode na izdržavanju kazne, nivo deprivacije koje nose zakonom predviđene disciplinske sankcije postavlja se prilično neefektivnim.

Metodologija istraživanja

Predmet ovog istraživanja predstavljaju disciplinski prestupi lica na izdržavanju kazne zatvora. U skladu sa predmetom istraživanja, kao primarni cilj se postavlja utvrđivanje fenomenoloških osobnosti disciplinskih prestupa, karakteristike počinitelaca, te utvrđivanje postojanja statističke veze različitih kriminoloških i penoloških varijabli i učestalosti kršenja disciplinskih pravila.

Istraživanje je sprovedeno uvidom u lične listove i drugu dostupnu dokumentaciju svih lica koja su izdržavala kaznu zatvora u Okružnom zatvoru u Novom Sadu, odnosno lica protiv kojih su pokrenuti disciplinski postupci, te izrečene odgovarajuće mere tokom 2015. godine. Dodatno, analizom su

obuhvaćeni i sumarni statistički podaci koji se tiču disciplinskih postupaka u periodu od 2012. do 2015. godine.

Obuhvaćeni uzorak uključio je 109 osuđenih lica prema kojima je pokrenuto 148 disciplinskih postupaka. Sva lica obuhvaćena uzrokom su muškog pola, prosečne starosni dobi 35 godina, pri čemu je najmlađe osuđeno lice bilo starosti 20, a najstarije 67 godine.

Od ukupnog broja ispitanika 83 (76,1%) je bilo smešteno na zatvoreno odeljenje, a 26 (23,9%) na poluotvoreno odeljenje. Pri tome, ni jedno lice nije bilo razvrstano u A1 i A2** grupu. Takođe, nije bilo lica razvrstanih lica u B1 grupu, dok je u B2*** grupu bilo razvrstano 26 (24,5%) lica. Najveći udeo uzroka činila su lica razvrstana u V1 grupu i to 72 (65,5%) lica, i V2**** grupu sa 11 (10%) lica.

Podaci Matične službe Okružnog zatvora i dostupne kaznene evidencije, pokazuju da od ukupnog broja lica obuhvaćenih istraživanjem 82 (75,2%) predstavljaju kriminološke ili penološke povratnike, dok 27 (24,8%) lica čine prvoprestupnici. Od ukupnog broja recidivista, 11 (13,2%) lica bilo je smešteno na poluotvoreno odeljenje, dok su ostali bili na zatvorenom.

Analiza uzorka načinjena je i prema krivičnom osnovu po kome su ispitanici na izdržavanju kazne zatvora. U vezi sa tim, 74 (68,8%) lica je osuđeno za krivična dela protiv imovine. Tek osam (7,4%) lica izdržavalo je kaznu za učinjeno krivično delo protiv zdravlja ljudi, šest (5,4%) lica za krivična dela protiv braka i porodice, odnosno tri (2,7%) lica za krivična dela protiv života i tela. Ostala krivična dela zastupljena su u procentu manjem od 4%. Konačno, razlikujući nasilna i nenasilna krivična dela, valja istaći i da je od ukupnog broja osuđenih lica 25 (22,9%) bilo osuđeno za krivična dela sa elementima nasilja.

Prikupljeni podaci su analizirani primenom kvantitativnih i kvalitativnih statističkih tehnika. U okviru kvantitativne analize izračunati su

** U grupu A1 ili grupu A2 određuje se osuđeni koji po osobinama ličnosti, vrsti i težini učinjenog krivičnog dela, ranijem načinu života i utvrđenom programu postupanja ima očuvane kapacitete, nizak stepen rizika i od koga se očekuje uspešna reintegracija u društvenu sredinu.

*** U grupu B1 ili grupu B2 određuje se osuđeni koji, na osnovu osobina ličnosti, vrste i težine učinjenog krivičnog dela, ranijeg načina života i utvrđenog programa postupanja, ima delimično očuvane kapacitete i srednji stepen rizika.

**** U grupu V1 ili grupu V2 određuje se osuđeni koji, na osnovu osobina ličnosti, vrste i težine učinjenog krivičnog dela, ranijeg načina života i utvrđenog programa postupanja, ima otežanu adaptaciju na zavodske uslove, a predstavlja opasnost za osuđene ili zaposlene, ima bitno umanjene kapacitete za promenu i visok stepen rizika.

deskriptivni statistički pokazatelji (frekvencije i procenti), nakon čega analizom hi-kvadrata utvrđivano postojanje statističke veze između nezavisnih varijabli i učestalosti disciplinskih prestupa. Statistička obrada prikupljenih podataka vršena je primenom statističkog programa SPSS 19. Sa ciljem potpunijeg razumevanja dobijenih rezultata sproveden je i polustrukturirani intervju sa profesionalcima angažovanim u Okružnom zatvoru u Novom Sadu. Tako je navedeni intervju obavljen sa šest vaspitača zaposlenih u Službi za tretman, kao i dva člana disciplinske komisije, a kao prvostepene instance u postupcima protiv osuđenih.

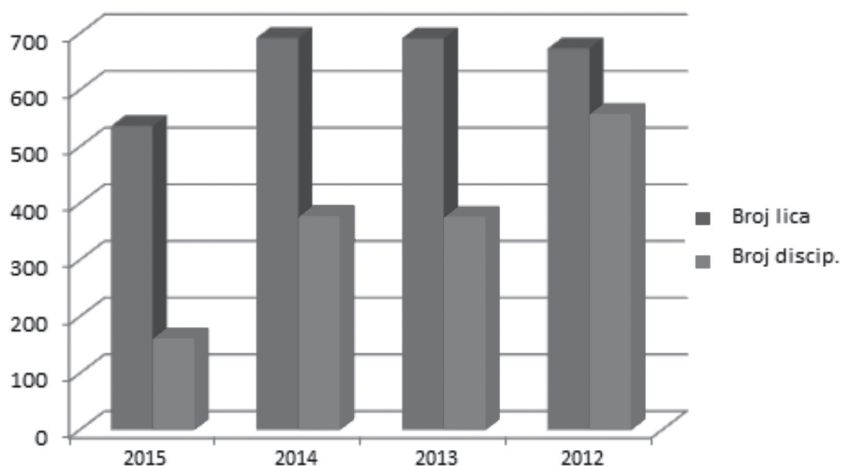
Rezultati istraživanja

Broj, vrsta i učestalost primene disciplinskih mera

Rezultati istraživanja sprovedenog u Okružnom zatvoru u Novom Sadu upućuju da je u odnosu na 536 lica, koliko je izdržavalo kaznu tokom 2015. godine, pokrenuto 161 disciplinskih postupka. Pod ovim brojem podrazumevaju se i postupci koji su vođeni protiv prekršajno kažnjenih lica. Ipak, valja napomenuti da je dati broj drastično niži nego što se opaža u periodu od 2012. do 2014. godine. Tako je recimo tokom 2012. godine bilo 673 osuđenih lica na izdržavanju kazne, dok je pokrenuto čak 557 disciplinskih postupaka. Naredne godine kaznu zatvora je izdržavalo 691 lice, a pokrenuto je 375 postupaka, dok je 2014. godine navedena razmera u odnosu na 2015. godinu praktično jednaka, odnosno prema 692 lica pokrenuto je 376 postupaka (Grafikon 1).

Tabela 1. Broj lica na izdržavanju kazne u OZ NS na dan preseka i ukupan broj lica na izdržavanju kazne zatvora tokom tekuće godine

Godine	Aktiva			Pasiva		
	Otvoreno	Poluotvoreno	Zatvoreno	Otvoreno	Poluotvoreno	Zatvoreno
31.12.2014.	0	109	204	0	182	480
31.12.2015.	3	69	163	8	195	396

Grafikon 1. Odnos broja lica sa izrečenem zatvorskim kaznama i broja pokrenutih disciplinskih postupaka u periodu od 2012-2015. godine

Tokom 2015. godine, a u pogledu diferenciranja disciplinskih prestupa na teže i lakše, dobijeni podaci pokazuju da su 93 (66,8%) postupka pokrenuta za teže, odnosno 55 (37,1%) postupaka za lakše disciplinske presteupe. Pri tome opaža se da je osnov pokretanja disciplinskih postupaka, u praksi, značano užji, posmatrano u odnosu na zakonski osnov obuhvaćen ZIKS-om. Tako je najčešći osnov podnošenja disciplinske prijave proizvodnja, posjedovanje ili korišćenje opojnih droga ili psihoaktivnih supstanci, a što je prisutno u 41 (27,7%) slučaju. Drugi najučestaliji osnov podnošenja disciplinske prijave odnosi se na lakši disciplinski prestup nedisciplinovano, nepristojno i agresivno ponašanje koje remeti život i rad u zavodu, a što je prisutno u 31 slučaju (20,0%).

Dalje, posmatrano u odnosu na učestalost, rezultati istraživanja pokazuju da su disciplinske prijave podnete po osnovu nasilja prema drugom licu, fizičkog ili psihičkog zlostavljanja drugog lica i to u 20 (13,5%) slučajeva, dok je praktično jednak broj prijava podnet (n=9; 6,2%) zbog nedoličnog, nasilničkog ili uvredljivog ponašanja prema zaposlenom, kao i zbog protivpravnog prisvajanja tuđih pokretnih stvari (n=10; 6,8%). Konačno, osnov za sve ostale disciplinske prijave javlja se u pojedinačnim slučajevima sa učestalošću manjom od pet puta, osim kada je u pitanju prijava podneta na osnovu posjedovanja stvari koje osuđeni ne sme imati kod sebe, što je prisutno u 5 (3,6%) slučajeva.

Tabela 2. Osobenosti disciplinskih postupaka tokom 2015. godine

Ukupno disciplinskih prestupa	Broj lica prema kojima je pokrenut postupak	Broj izvršenih disciplinskih mera	Obustavljeni postupci	Osloboden odgovornosti	Istek kazne
148	109	130	13	2	3

Od ukupno 109 lica protiv kojih je pokrenut disciplinski postupak 81 (74,3%) lica je počinilo samo jedan disciplinski prestup, dok je 28 (25,7%) lica počinilo dva ili više prestupa. Najveći broj prestupa počinjenih od strane jednog lica je pet.

Uvidom u disciplinsku evidenciju opaža se da su osuđena lica nakon podnošenja disciplinske prijave u najvećem procentu disciplinski sankcionisana.. Ipak, u 13 slučajeva postupak je obustavljen ili nema podataka o izrečenoj/izvršenoj disciplinskoj meri. U dva slučaja lica je oslobođeno disciplinske odgovornosti, odnosno u tri slučaja osuđeni je pre izvršenja disciplinske mere izdržao kaznu zatvora, te napustio zavod (Tabela 2).

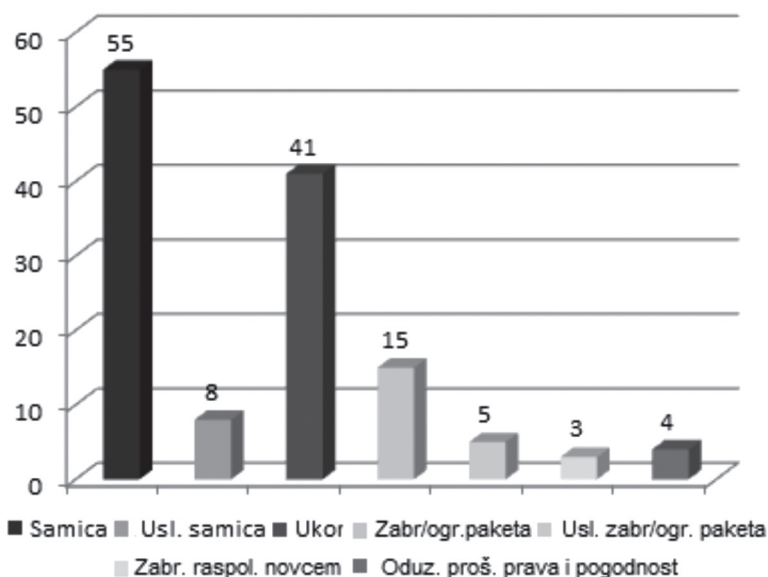
Od ukupnog broja (n=148) podnetih disciplinskih prijava, izrečeno je i izvršeno 130 disciplinskih mera. U najvećem broju slučajeva (n = 55; 37,2%) radilo se o meri upućivanja u samicu, odnosno, u 8 (5,4%) slučajeva, uslovnom upućivanju u samicu. Druga po učestalosti mera je ukor, a izrečena je u 41 (27,7%) slučaju. Konačno, ograničenje ili zabrana primanja paketa kao disciplinska mera izrečeno je u 15 (10,1%) slučajeva, dok je uslovno izricanje navedene mere zabeleženo u pet (3,4%) slučaja. Najmanje primenjivane disciplinske mere su zabrana raspolaganja novcem i oduzimanje proširenih prava i pogodnosti koja su izrečene u tri (2%), odnosno četiri (2,7%) slučaja (Tabela 3).

Tabela 3. Osobenosti izrečenih disciplinskih mera tokom 2015. godine

Broj lica prema kojima je pokrenut postupak	Broj lica koja su počinila jedan disciplinski prestup	Broj lica koja su počinila više disciplinskih prestupa	Uslovne mere	Bezuslovne mere
109	81	28	13	117

Kada je u pitanju upućivanje u samicu, kao najteža disciplinska mera, najčešće je izricana u trajanju od tri dana i noći i to u 21 (38,1%) slučaju. U 19 (34,5%) slučajeva mera upućivanja u samicu je izrečena u trajanju od pet dana i noći. Ni u jednom slučaju ova disciplinska mera nije izrečena u maksimalnom trajanju, odnosno 15 dana i noći. Najduže upućivanja u samicu u trajanju od 10 dana evidentirano je u 6 (10,9%) slučajeva.

Analizom politike izricanja disciplinskih mera utvrđeno je da je u pojedinim slučajevima primetno odsustvo progresivnog sankcionisanja. Tako recimo lice može dva puta počiniti isti disciplinski prestup, te da mu prvi put bude izrečena mera upućivanja u samicu, a drugi put, mera ograničenja ili zabrane prijema paketa.

Grafikon 2. Izrečene disciplinske mere tokom 2015.godine

Činiloci koji utiču na vršenje disciplinskih prestupa – Grupa i odeljenje lica protiv kojih su pokretuti disciplinski postupci

Analiza činilaca koji utiču na vršenje disciplinskih prestupa uključila je više varijabli. Tako je pretpostavljeno da će razlike pri razvrstavanju osuđenih lica u zatvoreno i poluotvoreno odeljenje biti u vezi sa učestalošću pokrenutih postupaka za ponovljeno vršenje disciplinskih prestupa. Ova hipoteza bazira se na zakonskom objašnjenju shodno kome se u zatvoreno odeljenje smeštaju lica sa visokim stepenom rizika recidiva i potencijala narušavanja bezbednosti u ustanovi.

Ipak, analizom hi-kvadrata navedena veza nije potvrđena ($\chi^2(1) = 0,085$, $p = 0,771$). Naime, od 83 lica koja su razvrstana u zatvoreno odeljenje 20 lica je procesuirano za više od jednog disciplinskog prestupa, dok je od

26 lica koja su smeštena u poluotvoreno odeljenje 7 procesuirano za više od jednog prestupa.

Slično, pošlo se od pretpostavke da će grupa (A1-V2) u koju je osuđeni razvrstan predstavljati statistički značajan činilac u pogledu učestalosti ponovnog vršenja disciplinskih prestupa, odnosno pokrenutih postupaka. Međutim, kao i u prethodnom slučaju, ovo nije potvrđeno ($\chi^2(2) = 0,154$, $p = 0,926$), a s obzirom da je od 26 lica razvrstanih u B2 kategoriju 7 lica procesuirano za više od jednog disciplinskog prestupa. Nadalje, od 72 lica koja su razvrstana u V1 kategoriju više postupaka za ponovljene prestupe pokrenuto je prema 17 lica, odnosno u V2 grupi od ukupno 11 lica, više postupaka za ponovno vršenje prestupa pokrenuto je prema tri lica.

Navedena varijabla ipak se pokazala statistički značajnom u drugom kontekstu. Tako je pretpostavljeno da će grupa (A1-V2) i odeljenje na koje je lice smešteno biti od značaja u pogledu učestalosti javljanja težih disciplinskih prestupa. Naime, kada je u pitanju značaj odeljenja (zatvoreno/poluotvoreno), utvrđeno je da je šansa da lice raspoređeno u zatvoreno odeljenje počinu teži disciplinski prestup tri puta viša, nego kada su u pitanju lica raspoređena na poluotvoreno odeljenje ($\chi^2(1) = 8,744$, $p < 0,01$, *Cramer's V* = 0,243), (OR = 3,074, 95%CI: 1.4 – 6,5, $p < 0,01$).

S obzirom da se, shodno zakonskim odredbama, u poluotvoreno odeljenje razvrstavaju lica sa dodeljenom B1 i B2 grupom, odnosno u zatvoreno odeljenje sa V1 i V2 grupom, komparacija je načinjena samo u odnosu na poslednje dve grupe. Shodno tome, kada su u pitanju lica koja su razvrstana u zatvoreno odeljenje nije potvrđena statistička veza dodeljene grupe (V1 i V2) i učestalosti težih disciplinskih prestupa, te je šansa da lica iz ovih grupa počine navedeni nivo prestupa određena kao približno jednaka.

Kako se shodno odredbama ZIKS-a mera upućivanja u samicu može izreći samo za teže disciplinske prestupe istraživanjem je potvrđena statistička veza između odeljenja u koje je lice raspoređeno i učestalosti izricanja navedene mere. Naime, rezultati istraživanja pokazuju da postoji 5,3 puta viša šansi da lice koje je raspoređeno u zatvoreno odeljenje bude sankcionisano merom upućivanja u samicu, nego kada je u pitanju lice incijalno raspoređeno u poluotvoreno odeljenje, a koje je, takođe, učinilo teži disciplinski prestup ($\chi^2(1) = 12,063$, $p < 0,01$, *Cramer's V* = 0,286), (OR = 5,321, 95%CI: 0,68 – 0,51, $p < 0,01$).

Konačno, analizom podataka koji se tiču vrste počinjenih disciplinskih prestupa, utvrđena je statistički značajna veza između vrste disciplinskih

prestupa odeljenja na koja su osuđena lica raspoređena ($\chi^2(13) = 25,527$, $p < 0,05$, *Cramer's V* = 0,527). Pri tome, od ukupno 20 slučajeva izvršenog nasilja prema drugom licu, fizičkog ili psihičkog zlostavljanja drugog lica u 17 (85%) slučajeva izvršeno od lica koje je bilo raspoređeno u zatvoreno odeljenje. Takođe, od devet slučajeva koji se odnose na nedolično, nasilničko ili uvredljivo ponašanje prema zaposlenom, svih devet (100%) je izvršeno od strane lica koje je smešteno na zatvoreno odeljenje.

Godine starosti osuđenih lica protiv kojih su pokrenuti disciplinski postupci

Provera značaja pojedinačnih varijabli vršena je i u odnosu na godine starosti osuđenih lica prema kojima su primenjivane disciplinske mere. Istraživanjem nije utvrđeno da postoji statistički značajna veza između godina starosti osuđenika i učestalosti javljanja ponovljenog vršenja disciplinskih prestupa ($\chi^2(4) = 6,205$, $p = 0,184$). Pri tome, najveći broj lica koji su počinili disciplinskih prestupa je starosti od 25 do 35 godina ($n = 44$; 40,36%), dok je 35 (32,1%) lica koja su počinila jedan ili više disciplinskih prestupa starosti od 36 do 45 godina.

Značaj godina starosti analiziran je i u kontekstu vršenja različitih disciplinskih prestupa, ali nije utvrđena statistički značajna povezanost sa učestalošću težih disciplinskih prestupa ($\chi^2(4) = 1,221$, $p = 0,875$). Isto tako, nije utvrđena statistički značajna povezanost između godina starosti osuđenika i učestalosti javljanja disciplinskih prestupa ($\chi^2(52) = 45,571$, $p = 0,723$). Pri tomeu odnosu na sve teže disciplinske prestupe najveći je udeo učinilaca starosti između 26 i 35 godina, osim kada je u pitanju izvršeno nasilje prema drugom licu, fizičko ili psihičko zlostavljanje drugog lica, disciplinski prestup koji su u najvećoj meri izvršavala osuđena lica između 36 i 45 godina ($n = 8$; 40%).

Kada su u pitanju godine starosti osuđenika, nije utvrđena statistički značajna povezanost ni sa učestalošću izricanja mere upućivanja u samicu ($\chi^2(4) = 4,158$, $p = 0,385$).

Kriminološki/penološki povrat osuđenih lica protiv kojih su pokrenuti disciplinski postupci

Od 82 osuđena lica iz uzorka koja su povratnici 21 (25%) izvršilo ponovljeni disciplinski prestup, dok je u kategoriji lica sa primarnim penalnim

iskustvom ($n = 27$) ovaj udeo tek nešto niži ($n = 6$; 22,2%). U skladu sa tim, rezultati istraživanja pokazuju da kriminološki/penološki povrat nije u vezi sa učestalošću ponovljenih disciplinskih ispada ($\chi^2(1) = 0,125$, $p = 0,724$). Istraživanjem je ispitivana povezanost kriminološkog/penološkog povrata učestalošću činjenja težih disciplinskih prestupa. Rezultati ukazuju na statistički značajnu vezu, uz napomenu da lica koja su povratnici imaju približno dva puta veću šansu da budu učinioци težih disciplinskih prestupa u odnosu na prvoprestupnike ($\chi^2(1) = 2,776$, $p < 0,05$, *Cramer's V* = 0,137), (OR = 1,942, 95%CI: 0,88 – 4,17, $p < 0,05$).

Kada je u pitanju veza povratništva i izricanja mere samice nije utvrđena statistički značajna veza ($\chi^2(1) = 0,919$, $p = 0,338$). Pri tome, treba imati na umu da su povratnici, u segmentu težih disciplinskih mera ($n = 78$) u 48% ($n = 36$) slučajeva vršili disciplinske prestupe iz člana 157, stav 1, tačka 12 ZIKS-a, odnosno proizvodnju, posedovanje ili korišćenje opojnih droga ili psihoaktivnih supstanci. Tek u datoj kategoriji osuđenih lica, 24% ($n = 18$) slučajeva odnosi se na slučajeve nasilja među osuđeniciма, obuhvaćene članom 157, stav 1, tačka 5 ZIKS-a.

Nasilna krivična dela lica protiv kojih su pokrenuti disciplinski postupci

U okviru istraživanja vršena je i provera značaja nasilne prirode učinjenog krivičnog dela ($\chi^2(1) = 0,010$, $p = 0,919$), odnosno grupe krivičnih dela kojoj pripada izvršeno krivično delo osuđenog ($\chi^2(1) = 0,125$, $p = 0,724$), pri čemu ni u jednom slučaju nije utvrđena statistički značajna povezanost sa učestalošću ponovljenih disciplinskih prestupa

Tabela 4. Učestalost ponovljenih disciplinskih prestupa u grupi osuđenih lica za nasilna krivična dela

		Disciplinski prestupi			
		Jednom	Ponovljeno	Ukupno	
Nasilno krivično delo	Da	N	19	6	25
		%	76%	24%	100%
	Ne	N	63	21	84
		%	75%	25%	100%
Ukupno	N	82	27	109	
	%	75%	24,8%	100%	

Takođe, kada je u pitanju veza između nasilnih krivičnih dela za koja su osuđena lica na izdržavanju kazne i učestalost vršenja težih disciplinskih prestupa nije potvrđena statistički značajna veza ($\chi^2(1) = 0,380$, $p = 0,538$). Odnosno, utvrđeno je da lica koja su osuđena za nasilna i nenasilna krivična dela imaju jednaku šansu da počine teži disciplinski prestup.

Ipak, analizom težih disciplinskih sankcija utvrđena prilična nesrazmera u kontekstu nasilnih i nenasilnih izvršilaca krivičnih dela. Naime, od 20 lica koja su počinila disciplinski prestup iz člana 147, stav 1, tačka 5 ZIKS-a, odnosno nasilje prema drugom licu, fizičko ili psihičko zlostavljanje drugog lica, čak 14 (70%) su bili izvršioc i nenasilnih krivičnih dela. Ovome treba dodati i da je od devet lica koja su počinila disciplinski prestup iz člana 147, stav 1, tačka 20 ZIKS-a, odnosno nedolično, nasilničko ili uvredljivo ponašanje prema zaposlenom, svih 9 (100%) su počinio i nenasilnih krivičnih dela.

Konačno, kada je u pitanju izricanje mere upućivanja u samicu ponovo je izostala potvrda statističke veze varijable nasilnog krivičnog dela i pome nute disciplinske mere ($\chi^2(1) = 0,161$, $p = 0,688$). Naime, u kategoriji nasilnih (34,4%; $n = 11$) i nenasilnih osuđenih lica (38,3%; $n = 44$) približno jednako je zbog izvršenog disciplinskog prestupa izricana mera upućivanja u samicu.

Tumačenje rezultata

Na osnovu prikazanih rezultata istraživanja može se konstatovati da je tokom 2015. godine načinjeno značajno manje disciplinskih prestupa u Okružnom zatvoru u Novom Sadu nego u prethodnom trogodišnjem periodu. Ipak, smanjenje broja disciplinskih prestupa od preko dva puta teško da se može objasniti stvarnom korekcijom ponašanja osuđenih. Ovo se zaključuje na osnovu činjenice da je struktura izrečenih kazni i počinjenih krivičnih dela, uz izvesne oscilacije, konstantna, uz napomenu da u datom periodu nije bilo značajnijih investiranja u segment bezbednosti.

Navedene promene mogu se objasniti promenom politike na nivou ustanove, kao i promenom upravljačkih struktura. Ovakav stav podržan je i izjavama zaposlenih u Okružnom zatvoru, a koji su korigovali kriterijume pokretanja disciplinskih postupaka, shodno preporukama nadležnih iz Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Ipak, s obzirom da se radi o znatno manjem broju pokrenutih disciplinskih postupaka, potpuniji zaključci

zahtevali bi i komparaciju detaljnijih podataka. Ovo se najpre odnosi na vrstu disciplinskih prestupa, odnosno osnova podnošenja disciplinske prijave.

Pored problema ocene dinamike kretanja broja disciplinskih postupaka, valja naglasiti i složenost komparacije dobijenih podataka u odnosu na rezultate drugih studija. Tako se mora zaključiti da empirijskih istraživanja u Republici Srbiji na ovu temu praktično da i nema. Tek parcijalni osvrt na datu temu, ali u nomotehničkom smislu, daje Đorđić (2016) koji upućuje na propuste u zakonskim određenjima pojedinih disciplinskih prestupa.

Nadalje, osvrnuvši se na istraživanje Mihocija (2006), a koji se tiče sigurnosti kaznionica i zatvora u Republici Hrvatskoj, predstavljeni podaci ponovo nisu komparabilni, i to, pre svega, iz razloga različite metodologije, razlika u sistema za izvršenje krivičnih sankcija u Srbiji i Hrvatskoj, te odsustva detaljnije analize disciplinskih prestupa.

Konačno, imajući u vidu radove koji se tiču bezbednosti u američkim zatvorima, pored činjenice da je zloupotreba droga i nasilje identifikovana kao veliki problem u njihovim penalnim ustanovama (Connor & Tewksbury, 2016; Steiner et al., 2014) predstavljeni podaci ne mogu se uporediti sa podacima sadržanim u predstavljenom istraživanju. U tom smislu, tek potpuno zaključci zahtevali bi analizu bezbednosno sličnog okvira, odnosno analizu stanja u drugim okružnim zatvorima u Srbiji.

Kada je u pitanju diferencijacija disciplinskih postupaka zapaža se da je praktično dve trećine postupaka pokrenuto za teže disciplinske presteupe. Ovo se donekle čini nelogičnim, s obzirom da je za očekivati da će osuđeni učestalije kršiti ona pravila ponašanja koja nose manje restrikcije. Objašnjenje bi, možda, trebalo tražiti u prethodnoj korekciji disciplinske politike, te liberalnijem režimu odnosa prema lakšim kršenjima normativnog okvira predviđenog ZIKS-om. U tom smislu, moglo bi se očekivati da će pripadnici Službe za obezbeđenje ili Službe za tretman, u praksi, radije usmeno opomenuti osuđeno lice, nego pokrenuti disciplinski postupak koji bi se okončao izricanjem mere ukora.

Na drugoj strani, imajući u vidu da je najveći udeo težih disciplinskih prestupa učinjen od strane lica u zatvorenom odeljenju isto se može dovesti u vezu sa utvrđenim stepenom rizika kršenja bezbednosti, odnosno penološkim karakteristikama, a shodno ZIKS-u. Ipak, mora se imati na umu da praktično dve trećine osuđenih lica boravi upravo u zatvorenom odeljenju. Otuda heterogenost strukture, te lošiji uslovi života, a u prvom redu prebukiranost kapaciteta, svakako moraju biti posmatrani kao mogući faktori

koji utiču na učestalost vršenja težih disciplinskih prestupa (Jovanić & sar., 2016; Dimovski & Kostić, 2015).

Pored činjenice da lica u poluotvorenom odeljenju imaju bolje uslove boravka, te da se nalaze i pod većim pritiskom zakonskih, odnosno podzakonskih normi, logično je za očekivati da će činiti manji broj disciplinskih prestupa (Pavlović & sar., 2016). Naime, imajući u vidu odredbe Pravilnika o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, lica koja su smeštena u poluotvoreno odeljenje nakon izricanja disciplinske mere za teži prestup bivaju naknadno razvrstana u grupu sa manjim stepenom prava i pogodnosti. To praktično znači da se, po učinjenom prestupu, premeštaju u zatvoreno odeljenje uz prateći gubitak dodeljnih proširenih, a naročito vanzavodskih prava. U tom smislu, nemogućnost osuđenih da, u slučaju disciplinskog prestupa, koriste proširena prava i pogodnost iz člana 129 ZIKS-a, uključujući slobodan izlazak u grad, posetu porodici i srođnicima o vikendu i praznicima ili korišćenje godišnjeg odmora izvan zavoda, uticaće na lica smeštena u poluotvorenom odeljenju sa značajnim preventivnim potencijalom.

Kada je u pitanju vrsta disciplinskih prestupa, praktično trećina svih slučajeva odnosi se na proizvodnju, posedovanje ili korišćenje opojnih droga ili psihoaktivnih supstanci. Da je problem zloupotrebe droga prisutan i u drugim penalnim sistemima pokazuje i pomenuto istraživanje Mihocija (2006) prema kome je u hrvatskim zatvorima tokom 2005. godine otkriveno preko 70 grama različitih droga. Ovo se svakako odnosi na onu količinu koja nije konzumirana, te je u tom smislu ukupna količina prokrijumčarene droge u zatvore, svakako, višestruko veća.

Ipak, donošenje zaključaka u kontekstu učestalosti ove vrste prestupa nije moguće ako se imaju u vidu, pre svega, nedovoljno precizna zakonska određenja. Naime, članom 157, stav 1, tačka 12 ZIKS-a određuje se kao teži disciplinski prestup kojim se obuhvataju svi oni slučajevi u kojima je lice tokom izdržavanja kazne zloupotrebljavalo marihuanu, heroin ili druge droge i alkohol, a što se opet utvrđuje odgovarajućim medicinskim testiranjem. Iz ovoga proizilazi da krijumčarenje navedenih supstanci u zatvor ili njihova proizvodnja predstavlja vrlo ozbiljno narušavanje bezbednosti, te se ovakvi slučajevi moraju strogo sankcionisati. Ipak, bez analize svakog pojedinačnog slučaja, dostupni podaci korišćeni u ovom istraživanju, ne omogućavaju izdvajanje navedenih zloupotrebe od, na primer, zloupotrebe lekova koji se inače pripisuju kao redovna terapija unutar ustanove.

Od ukupnog broja ($n = 41$) slučajeva koji se odnose na zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, prema izjavama zaposlenih u Okružnom zatvoru u Novom Sadu, manje od deset slučajeva se odnose na zloupotrebu marihuane, a samo jedan na zloupotrebu heriona. Svi ostali slučajevi koji su evidentirani predstavljaju stvar unutrašnje „trgovine“ ili iznuđe anksiolitika, sedativa ili supstitucione metadonske terapije. U tom smislu morala bi se napraviti razlika između situacije u kojoj neko prokrijumčari marihuanu u paviljon i situacije u kojoj osuđenik, zbog ličnih ili porodičnih prilika, „pozajmi“ tuđi „Bensedin“ kako bi mogao da zaspi.

Da je ukupan broj disciplinskih prestupa koji se tiču droga i psihoaktivnih supstanci vrlo problematično odrediti pokazuju i podaci o tome, neretko, osuđena lica koja imaju propisanu supstitucionu terapiju ili lekove, poput, na primer, „Leponexa“ zloupotrebljavaju istu na način da „pozajmljuju“ tuđu terapiju. Pri tome, prilikom testiranja na prisustvo psihoaktivnih supstanci u urinu moguće je utvrditi da neko nije uzimao propisanu terapiju ili da je uzeo lek koji mu nije prepisan, dok dupliranje doze nije moguće utvrditi, a samim tim nije ni moguće podneti disciplinsku prijavu. Ovo je naročito izraženo kod metadonske terapije, gde osuđena lica mogu zloupotrebljavati dostupne doze koje se ordiniraju drugim osuđenima.

Kada su u pitanju slučajevi nasilja i zlostavljanja među osuđenim licima isti čine 13,5% svih disciplinskih prestupa. Premda je teško komparirati dobijeni rezultat sa pokazateljima predstavljenim u drugim studijama, mora se izneti lični utisak autora ovog rada, da osuđena lica zapravo pokazuju visoko tolerantno i asertivno ponašanje. Ovo se naročito naglašava s obzirom na činjenicu prebukiranosti smeštajnih kapaciteta. Tako se u istraživanjem obuhvaćenom periodu dešavalo da u sobama bude smešteno deset, dvanaest, pa i petnaest lica. Takođe, ako se ovome doda napomena da se neretko radi o licima sa nerazvijenim higijenskim navikama, istorijom zloupotrebe PAS, te ozbiljnim psihijatrijskim problemima, opravdano bi se mogao očekivati značajno viši broj disciplinskih prestupa navedene vrste.

Kada su, pak, u pitanju činioци koji su povezani sa učestalošću javljanja disciplinskih prestupa, jedino je uzvrđena značajnost vrste smeštaja. Naime, rezultati istraživanja su pokazali da lica koja su smeštena u zatvorenom odeljenju imaju tri puta veću šansu za vršenja težih disciplinskih prestupa u odnosu na lica raspoređena u poluotvoreno odeljenje.

Odsustvo potvrde statističke veze ispitivanih faktora i učestalosti disciplinskih prestupa razlikuje se, donekle, od rezultata sličnih studija

realizovanih u SAD. Tako dok godine starosti nisu izdvojene kao značajan faktor u ovom istraživanju, Rejedi i saradnici (Reidy et al., 2012), na uzorku do 2003 disciplinska prestupa, nalaze da su lica mlađe starosni dobi sklonija disciplinskim prestupima. Na drugoj strani, u gore pomenutoj studiji, kao i shodno rezultatima dobijenim u ovom istraživanju, povrat se izdvaja kao faktor koji povećava šanse za vršenje težih kršenja bezbednosti.

Postavlja se pitanje da li su lica koja su smeštena u zatvoreno odeljenje i zaista pravilno identifikovana kao visokorizična, u bezbednosnom smislu. Zapravo, čini se ispravnijim reći da je suprasinergetsko delovanje niza posredujućih faktora uticalo na to da lica u zatvorenom odeljenju budu pod većim pritiskom, a samim tim i da se češće javljaju kao prestupnici. Upravo u tom smislu, valjalo bi sprovesti istraživanje i u drugim zavodima za izvršenje krivičnih sankcijakoji nose drugačije bezbednosne pretpostavke, a sa ciljem utvrđivanja eventualnih razlika.

Pored utvrđivanja fenomenoloških osobenosti disciplinskih prestupa i faktora rizika, valja se osvrnuti delimično i na segment izrečenih disciplinskih mera. Naime, iz dobijenih rezultata vidljivo je da su upućivanje u samicu i ukor najučestaliji oblici disciplinskih kazni. Ipak, vodeći se istraživanjem Gvozdena (2016), a koje je sprovedeno u istom zatvoru, na sličnom uzroku, navedene mere ne opažaju se kao efektivne.

Zaključak i metodološka ograničenja

Premda je u predstavljanju rezultata ovog rada napomenuto da je od ukupnog broja podnetih disciplinskih prijava, u određenom broju slučajeva, postupak obustavljen ili je lice oslobođeno disciplinske odgovornosti, mora se napomenuti da ova činjenica, nije uzeta u obzir prilikom analize jednog dela rezultata. U tom smislu, svi pokrenuti disciplinski postupci vođeni su pretpostavkom krivice, te su po automatizmu lica i smatrana prekršiocima.

Razlozi navedenom kršenju metodoloških pravila mogu se izneti na nekoliko nivoa. Naime, pored principa ekonomičnosti i svrsishodnosti koji se mora poštovati prilikom vođenja disciplinskih postupaka, činjenica je da su u praksi članovi disciplinske komisije prilično ograničeni u smislu izvođenja dokaza. Nadalje, dok su lica na slobodi motivisana u pogledu pokretanja krivičnih postupaka, situacioni pritisak u zatvoru čini da oštećeni po pravilu izbegavaju da prijave nasilnike ili da svedoče o nekom disciplinskom

prestupu. Ovo se naročito odnosi na slučajeve nasilja među osuđeničkom populacijom.

U tom smislu, a shodno zapažanjima zaposlenih u Okružnom zatvoru, većina disciplinskih postupaka koji su okončani odbacivanjem prijave ili oslobađanjem disciplinske odgovornosti, rezultat su povlačenja izjave oštećenog ili naknadnog davanja oprečne izjave koja štiti nasilnika.

Kada je su u pitanju dalje metodološke manjkavosti ovog rada treba imati na umu da premda je istraživanjem obuhvaćen period od godinu dana, navedeni vremenski okvir nosi različitu obuhvatnost trajanja pojedinačnih kazni. U tom smislu zapaža se da su pojedina lica protiv kojih su pokrenuti disciplinski postupci isti učinili na početku 2015.godine, ali pred sam istek kazne. U tom smislu, istraživanjem nije obuhvaćeno njihovo ponašanje tokom celokupnog izdržavanja kazne. Na drugoj strani pak, jasno se zapaža i obrnuti scenario prema kome je disciplinski prestup učinjen krajem 2015. godine, dok je lice nastavilo da izdržava kaznu tokom 2016.godine, pa je i u tom period eventualno načinilo nove prestupe. Tek viši nivo pouzdanosti rezultata morao bi biti zasnovan na obuhvatu izdržavanja celog trajanja kazni na određenom uzroku osuđenih lica.

Drugi problem koji ograničava zaključivanje odnosi se na dužinu izrečene kazne i ponašanje osuđenih, što bi moglo biti od uticaja u bezbednosnom kontekstu. Naime, u Okružnom zatvoru u Novom Sadu, prema Pravilniku o upućivanju osuđenih, prekršajno kažnjenih i pritvorenih lica u zavode za izvršenje krivičnih sankcija (Službeni glasnik RS, br 31/2015) izdržavaju se kazne u trajanju do godinu dana. Ovo najčešće podrazumeva kazne sa trajanjem u rasponu od tri meseca do godinu dana. Ipak, dešava se da lice u ustanovi provede i dve ili više godina, a s obzirom da izdržava više uzastopnih kazni koje nisu spojene u jedinstvenu kaznu nepravim ponavljanjem postupka. Upravo u tom smislu praktično je nemoguće odrediti značaj dužine izrečene kazne u smislu uticaja na ponašanje osuđenog.

Nadalje, dok bi se mogla pokušati napraviti distinkcija između lica koja izdržavaju recimo kaznu u trajanju od tri meseca i lica koja izdržavaju kaznu od godinu dana, ovaj problem se dodatno komplikuje pitanjem trajanja pritvora. Otuda se u praksi može desiti da lice kojem je izrečena kazna zatvora od devet meseci, praktično dve trećine kazne provede u pritvoru.

Takođe, drastične razlike u broju pokrenutih disciplinskih postupaka u periodu od 2012. do 2015 godine, opravdano navode na pitanje pouzdanih kriterijuma procene i objektivnosti podnosilaca prijava. U tom smislu čini se

posebno bitnim formulisanje jasnih smernica i ujednačavanje date prakse, a koja nije određena aktuelnim stavom Uprave za izvršenje krivičnih sankcija ili upravljačkih struktura pri samom zavodu.

Nadalje, opažajući strukturu raspoređivanja lica u poluotvoreno i zatvoreno odeljenje, ponovo se čini vrlo problematičnim da praktično dve trećine osuđenih, u ustanovi poluotvorenog tipa, bude smešteno u zatvoreno odeljenje. Takva situacija u mnogome opterećuje bezbednosne kapacitete ustanove, predstavljajući stalni izvor disciplinskih problema.

Navedeno se pri tome mora posmatrati u kontekstu drugih naučnih zapazanja, a koji ističu pre svega probleme u zakonskim i podzakonskim rešenjima koji se tiču upućivanja osuđenih lica u ustanove poluotvorenog tipa, kao i probleme u primeni instrumenata procene. U tom smislu, heterogena struktura osuđenih koja u zatvorenom odeljenju obuhvata i nasilna i nenasilna lica, što predstavlja jasan potencijal ugrožavanja sigurnosti, te trajni izvor različitih disciplinskih problema.

Naposletku, pitanje disciplinskih prestupa u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija ostaće uvek u određenom segmentu u sferi tamne brojke. Tek procena stvarne snage neformalnog zatvorskog sistema, kao i spremnosti pripadnika Službe za obezbeđenje da neselektivno poštuju pod/zakonske akte, mogla bi pružiti potpuniju sliku. Navedeno, svakako će zavisiti i od spremnosti države da investira u zatvorski sistem.. Ovo se, primarno, odnosi kako na segment ojačavanja situacione prevencije, odnosno video nadzora, anti-vandal inventara, različitih detektora i opreme zaposlenih, tako i na podržavanje zaposlenih kroz odgovarajuća primanja. Tek nivo stresogenosti posla i izloženost riziku nasilja, svakako mora pratiti i odgovarajuća finansijska satisfakcija, a koja bi opet bila u vezi sa prevencijom korupcije i zalaganjem na radu.

U konačnom, pitanje održavanja bezbednosti u zatvorima i kazneno-popravnim zavodima nije pitanje samo interne klime u nekoj ustanovi. Činjenica da se osuđeni drogiraju, tuku, zloupotrebljavaju mobilne telefone tokom izdržavanja kazne, prevazilazi okvire unutrašnjih problema zaposlenih. Zapravo, odsustvo discipline u zavodima čini ključnu prepreku u ostvarivanju svrhe krivičnih sankcija, odnosno ostvarivanja vaspitne korekcije. Tek obezbeđivanjem bezbednosnih pretpostavki može se formirati zdrav osnov za implementaciju specijalizovanih programa tretmana, a koji će u konačnom imati za cilj specijalnu prevenciju.

Literatura

- Bottoms, A. E. (1999). Interpersonal violence and social order in prisons. *Crime and Justice*, 26(1), 205–281.
- Connor, D. P., & Tewksbury, R. (2016). Inmates and prison involvement with drugs examining drug-related misconduct during incarceration. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 32(4), 426–445.
- Dimovski, D., & Kostić, M. (2015). The penological aspect to overcrowding penitentiary system in the Republic of Serbia. *Nauka, bezbednost, policija*, 20(2), 166–178.
- Đorđić, C. R. (2016). Kritički osvrt na Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. *Pravni zapisi*, 6(2).362–374.
- Gvozden, G. (2016). Percepcija problema bezbednosti osuđenih lica na izdržavanju kazne zatvora. *Kultura polisa*, 13(29).251–267.
- Jovanić, G. (2010). Potrebe za tretmanom i njegova realizacija u penitensijarnim uslovima. U: V. Žunić-Pavlović, M. Kovačević-Lepojević, (Ur.), *Prevenција i tretman poremećaja ponašanja*, (str. 257 – 276). Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Jovanić, G. (2014). Sigurnost u zatvoru. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 13(2).141–172.
- Jovanić, G., Ilijić, L., & Mitrović, V. (2016). Mortalitet osoba lišenih slobode u penalnom sistemu. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 15(2), 141–172.
- Marić, B. & Radoman, M. (2001). *Pobune u zatvorima Srbije*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Mihoci, M. (2006). Sigurnost kaznionica i zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 879–905.
- Morris, R. G., & Worrall, J. L. (2014). Prison architecture and inmate misconduct a multilevel assessment. *Crime & Delinquency*, 60(7), 1083–1109.
- Pavlović, Z., & Radojković, Z. (2016). Sexual violence in prisons. *Vojno delo*, 68(2), 72–83.
- Pavlović, Z., Radenković, Z., & Petković, N. (2016). Izvršenje kazne zatvora i neki problemi bezbednosti. *Vojno delo*, 68(7), 34–59

- Reidy, T. J., Sorensen, J. R., & Cunningham, M. D. (2012). Community violence to prison assault: A test of the behavior continuity hypothesis. *Law and Human Behavior, 36*(4), 356–363.
- Službeni glasnik RS br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014. (2014). *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*. Beograd: Sl. glasnik RS. Beograd: Službeni glasnik RS.
- Službeni glasnik RS, br. 110/2014 (2014). *Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora*. Beograd: Službeni glasnik RS.
- Službeni glasnik RS, br. 79/2014 (2014). *Pravilnik o disciplinskom postupku prema osuđenim licima*. Beograd: Službeni glasnik RS.
- Službeni glasnik RS, br. 66/2015 (2015). *Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, rasvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica*.
- Steiner, B., & Wooldredge, J. (2013). Implications of different outcome measures for an understanding of inmate misconduct. *Crime & Delinquency, 59*(8), 1234–1262.
- Steiner, B., Butler, H. D., & Ellison, J. M. (2014). Causes and correlates of prison inmate misconduct: A systematic review of the evidence. *Journal of Criminal Justice, 42*(6), 462–470.
- Worrall, J. L., & Morris, R. G. (2012). Prison gang integration and inmate violence. *Journal of Criminal Justice, 40*(5), 425–432.

DISCIPLINARY OFFENSES IN CORRECTIONAL FACILITIES

Nikola Petković¹, Zoran Pavlović², & Ljiljana Stevković³

¹*Klinikverbund Südwest, Leoberg, Germany*

²*Protector of Citizens – Ombudsman of the Autonomous
Province of Vojvodina, Novi Sad, Serbia*

³*University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia*

Abstract

Security in prisons presents significant challenges for professionals in the Penal Enforcement Administration. Violence within the convicted collective, violence against officials, substance abuse and other forms of disregard of house rules are some examples of the heterogeneous phenomenology of disciplinary offenses in penal institutions. Given the importance of this phenomenon, the subject of this paper is the disciplinary offenses of the person serving the sentence, while the goal of the work is to define the phenomenology and risk factors that are related to the frequency of this type of security problem. In addition to a critical review of the relevant provisions of the Law on the Execution of Criminal Sanctions, the paper presents the results of the research carried out in the Novi Sad District Prison which included all initiated disciplinary proceedings initiated in 2015 in the aforementioned institution. The obtained results indicate the importance of drug abuse and recidivism as risk factors for disciplinary offenses, as well as the ineffectiveness of the / legal norms in a preventive and corrective sense.

Key words: misconduct, prison, punishment, prevention